

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dergisi

The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

**Âl-i İmrân Sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağla-
mında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meallere Yansıması**
Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -II-

Analysis of the 110th Verse of Sûra al-İmrân in The Context of
Truth and Metaphor and Critical Approach about the Effect of the
Verse's Authentic Meaning on its Turkish Translations II

Yazarlar / Authors

Necmettin ÇALIŞKAN

Doç. Dr. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Tefsir Bilim Dalı Hatay / TÜRKİYE

ncaliskan@mku.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-2877-115X>

Ahmet Sait SICAK

Dr. Öğr. Ü. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Tefsir Bilim Dalı Hatay / TÜRKİYE

assicak@mku.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-5161-9191>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 16/09/2019

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 24/12/2019

Makale Yayın Tarihi: 31/12/2019

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Aralık / December

Yıl/Year: 17 **Sayı/Issue:** 34 **Sayfa /Page:** 1-28

Atıf/Citation: Çalışkan, Necmettin – Sıcak, Ahmet Sait. “Âl-i İmrân Sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meallere Yansıması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -II-”. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (Aralık 2019), 1-28. <https://doi.org/10.35209/ksuifd.620920>

• *Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.*

Âl-İ İmrân Sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meallere Yansımaları Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -II-

Öz

Bu makale ülkemizde Türkçeye çevrilen Kur'an tercüme ve meâllerinin otantik manayı yansıtmayı yansıtmadığı hususunu Âl-i İmrân sûresinin 110. âyetinin birinci bölümünü teşkil eden "كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ" ifadesi üzerinden tespit etmeyi amaçlamaktadır. Yapılan araştırma neticesinde; birçok doğru manayı aktarmalarına, âyetin tefsirine dair önemli nükteler yakalamalarına ve çeviri açısından güzel örnekler teşkil etmelerine rağmen mevcut Türkçe meâllerin, araştırma konusu edilen âyetin ilgili bölümündeki otantik manayı tam olarak yansıtamadığı görülmüştür. Bu şekilde özetlenen makale konusunun, Türkçe meâllerde Âl-i İmrân sûresi 110. âyetine verilen manaları daha iyi yansıtmak gayesiyle değerlendirilen 73 meâlin sebep olduğu hacim genişlemesi sebebiyle iki ayrı makale olarak yayımlanması planlanmaktadır. İlk makale, *Âl-i İmrân Sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili* başlığı altında ele alınan bilgileri içerirken ikinci makale *Otantik Anlamın Türkçe Meallere Yansımaları Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım*'i elde edilen bilgiler muvacehesinde ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Âl-i İmrân 110, hayırlı ümmet, ihrâc, meal, otantik anlam, hakikat, mecaz.

Analysis of the 110th Verse of Sûra Âl-İmrân in the Context of Dilemma of Truth and Metaphor and Critical Approach About the Effect of the Verse's Authentic Meaning on its Turkish Translations -II-

Abstract

This paper aims to determine whether the translation and interpretation of the Qur'an translated into Turkish reflects the authentic meaning through the expression of "كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ", which is the first passage of the 110th verse of the sûra Âl-İmrân. As a result of the research; Despite the fact that they convey many right

meanings, they catch the important wisdom of the verses of the verse and constitute good examples in terms of translation, it is seen that the existing Turkish Qur'an letter translation does not fully reflect the authentic meaning in the relevant section of the verse being researched. Seventy three translations are evaluated in order to better reflect the meanings of the 110th verse of the sūra Āl-Imrān. For this reason, this article is planned to be published as two separate articles due to the volume expansion. The first article contains the information under the title of *the Analysis of the 110th Verse of Sūra Āl-Imrān in the Context of Truth Metaphor*, while the second article aims to present a Critical Approach to *the Reflection of Authentic Meaning to Turkish Meanings*.

Keywords: Tafsir, Āl-Imrān 110th verse, the best umma, expel, meāl, authentic meaning, haqīqa (truth), metaphor.

Giriş

Bu çalışma, daha önce *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinde* “Āl-i İmrān Sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili Ve Otantik Anlamının Türkçe Meallere Yansıması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -I-” adıyla yayımlanan makalenin devamı niteliğindedir. Araştırmanın hacmi sebebiyle çalışma iki ayrı makale şeklinde yayına hazırlanmıştır.

Birbirini bütünleyen iki makale şeklinde tasarlanan araştırmanın birinci makalesinde öncelikle Āl-i İmrān sûresinin 110. âyetindeki farklı yorumlara yol açan unsurlar tespit edilmiştir. Bu çerçevede anahtar kavramlar olarak görülen “كُنْتُمْ”, “حَيْرَ أُمَّةٍ” ve “أُخْرِجَتْ” kelime ve ibarelerinin tefsir kaynaklarında kronolojik olarak nasıl ele alındığı, anlam değişimi sürecinde hangi aşamalardan geçtiği ve lafızlara hangi manaların verildiği gibi konular üzerinde durulmuştur. Ayrıca birinci makalede ihrâc kavramının etimolojik ve morfolojik tahlilleri yanında bu kavrama ilişkin gerekli görülen diğer detaylar incelenmiştir. Ihrâc kavramının Kur'an'da hangi anlamlarda kullanıldığı hususunu net bir şekilde ortaya koyabilmek için bütün türevleriyle beraber bu kavramın Kur'an'daki kullanımları tetkik

edilmiştir. Temel kaynaklar ve özellikle tefsir kaynaklarından yararlanılarak söz konusu anahtar kavramlar üzerinde geniş analizler yapılmıştır. Bütün bunlara ek olarak âyette geçen “خَيْرَ أُمَّةٍ” hayırlı ümmet ifadesiyle kimlerin kastedildiği, hayırlı ümmetin ortaya çıkışını ifade eden *ihrâc* kavramının bu bağlamdaki detayları verilmeye çalışılmıştır.

Bu makalede ise yukarıda bahsedilen hususlar muvacehesinde Âl-i İmrân sûresinin 110. âyetinde geçen “كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ” ifadesinin otantik anlamının ve Kur’ân’ın dilsel i’câzının Türkçe meâllere nasıl yansıdığı ele alınacak ve bu hususta genel bir perspektif sunularak değerlendirmeler yapılacaktır.

1. Türkçe Kur’ân Meâllerinde Âyette Geçen İhrâc Kavramına Verilen Manalar

Bir dilden başka bir dile tercüme yapılırken sadece metin üzerinden yapılan lafzî (harfi) veya manevî (tefsîrî) tercümelemlerin, birçok çeviri problemini beraberinde getirdiği ve yazarın maksadını tamamen yansıtmadığı bilinen bir hakikattir. Bu çeviri probleminin ilâhî mesajlarla dolu ve her bir lafzı yoğun manalar içeren Kur’ân gibi vahiy ürünü edebî bir metinde yaşanması, problemin üzerinde titizlikle durmayı gerekli kılmaktadır.

Araştırma konusu ele alınırken öncelikli olarak birinci makalede âyeti doğru anlama açısından kilit bir kavram olduğu tespit edilen *ihrâc* kavramının Türkçeye nasıl aktarıldığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bunun için ilk adım olarak ülkemizde sayısı 400’e¹ yaklaşan Türkçe meâller içerisinde öne çıkanlar gözden geçirildi. Birebir tekrarlar olması nedeniyle okuyucuya kolaylık sağlaması ve daha net anlaşılabilmesi için bunlar içerisinde 73 meâle yer verildi. Özellikle akademisyenlerin yaptıkları meâl çalışmaları tercih edildi. Söz konusu meâller, kendi içerisinde *ihrâc* (çıkartılma) kavra-

¹ Muhammed Abay, “Türkçedeki Kur’ân Meâllerinin Tarihi ve Kronolojik Bibliyografyası”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 10/19-20 (İstanbul 2012), 296; Ahmet Sait Sıcak & Recep Bilgin, “Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1878-1942) ve Eserleri Hakkında Yapılmış Çalışmalar Bibliyografyası (1923-2018)”, *Turkish Studies-Comparative Religious Studies* 14/2 (2019), 392.

mı merkeze alınarak tasnif edildi. Bu meâllerde âyetin tercümesinin hemen hepsinde kimi yerde aynı anlama gelse de birbirinden farklı kelimelerle ifade edildiği görüldü. Söz konusu meâller içerisinde birbirinden farklı kelimelerle ifade edilen yaklaşık 12 değişik anlama gelebilecek ortak cümleler tespit edildi. Bu 12 tercümenin sıralanışı, sayısal açıdan birbirine çok benzeyen ve tekrarı olan meâl sayısından başlanarak birbirine az benzeyen ve daha az tekrar eden meâl sayısına göre tanzim edildi. Gruplama yöntemiyle tasnif edilen mezkûr 12 meâlden dokuzu, sayısal açıdan azınlıkta olduğu için “Diğer Manalar” başlığı altında toplandı.

1.1. Çıkarılmış/Çıkarılan

Türkçe meâllere bakıldığında ihrâc kavramının en çok *çıkma/çıkarılma* şeklinde tercüme edildiği görülmektedir. *Çıkma/çıkarılma* anlamı, tetkik edilen meâllerin yarısında (yaklaşık 40 meâl) mevcuttur. Paranteze alınmadan *çıkma/çıkarılma* manası verilen çeviriler, meâllerde şu şekilde geçmektedir:

Siz, insanlar için *çıkarılmış* en hayırlı ümmetsiniz.² Siz, insanlara *çıkarılan* en hayırlı ümmetsiniz.³ Siz, insanlar için *çıkarılmış* en hayırlı (yeryüzünde görülmüş en üstün) bir ümmetsiniz.⁴ Siz, insanlar için *çıkarılmış* en hayırlı bir ümmet olmak üzere vücade geldiniz.⁵ Siz insanlar için (insanlığın fâidesi için gaybdan, yahut levh-i mahfuzdan seçilip) *çıkarılmış* en hayırlı bir ümmetsiniz.⁶ Siz

² Halil Altuntaş & Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meali* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006), 63; Şaban Piriş, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, not. Fevzi Zülaloğlu (İstanbul: İlbahar Yayınları, 2000), 96; Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli* (İstanbul: Hürriyet Gazetesi, 1984), 69; Yusuf Işıcık, *Kur'an Meali* (Konya: Konya İlahiyat Derneği, 2010), 56; Niyazi Kahveci, *İniş Strası ve Sebepleri İle Kur'an-ı Kerim Tercümesi* (Ankara: Sinemis Yayın Grup, 2011), 505.

³ Osman Zeki Soygiğit, *Yüce Kur'an'ın İnsanlığa Mesajı (Kur'an-ı Kerim Meali)* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2012), 65.

⁴ M. Beşir Eryarsoy, *Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsiri* (İstanbul: Tayf Yayınları, 2015), 148.

⁵ Elmalılı Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerim ve Meâl-i Şerifi*, haz. Ertuğrul Özalp (İstanbul: İşaret Yay, 2000), 65.

⁶ Hasan Basri Çantay, *Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim* (İstanbul: Risale Yayınları, 2011), 64.

insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz.⁷ Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz.⁸ İnsanlar arasında çıkarılan iyi bir ümmetsiniz.⁹ İnsanlar için çıkarılan ümmetin hayırlısı oldunuz.¹⁰ (Ey ashâb-ı Muhammed! Siz,) insanlar(ın iyiliği) için (ortaya) çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz.¹¹ Siz, insanlığ(ın iyiliği) için çıkarılmış hayırlı bir topluluksunuz.¹² Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet oldunuz.¹³ Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz.¹⁴ Siz insanlar içerisinde çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz.¹⁵ (Ey Ümmeti Muhammed) Sizler, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz!¹⁶ Siz insanlık için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz.¹⁷ Siz, insanlık adına çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz.¹⁸ (Ey Muhammed ümmeti! Dininiz sayesinde) siz, insanların iyiliği için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz.¹⁹ Siz, insanların (iyiliği) için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz.²⁰ Artık dünyada insanlara yol göstermek ve onları ıslah etmek için çıkarılmış en iyi

⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi* (Ankara: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1962), 65; Dilaver Gürer & Hayrettin Hayrullah Sofuoğlu, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Tercümesi* (İstanbul: H Yayınları, 2017), 65.

⁸ Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali* (İstanbul: Hayat Yayınları, 2012), 63.

⁹ Besim Atalay, *Kur'an Tercümesi: Tanrı kitabı* (İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş., 1962), 78.

¹⁰ Medine Balcı, *Kur'an-ı Kerim ve Kelime Meali* (İstanbul: Ebrar Yayınları, 1991), 118.

¹¹ Hayrat Neşriyat İlmî Araştırma Merkezi Meal Hey'eti, *Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali* (İstanbul: Hayrat Neşriyat, 2001), 63.

¹² Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı (The Message of The Qur'an)*, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 2002), 1/111.

¹³ Ümit Şimşek, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali* (İstanbul: Zafer Yayınları, 2004), 63.

¹⁴ İskender Ali Mihr, *Kelime Kelime Kur'an-ı Kerim Lafzı ve Ruhu* (İzmir: Mihr Ofset, 1997), 2/173.

¹⁵ Ahmet Dursun Akdoğan, *Yeni Bir Anlayışla Kur'an-ı Kerim Meali* (İstanbul: Milsan, 2006), 63.

¹⁶ Ali Arslan, *Kur'an-ı Kerim ve Meali* (İstanbul: Okusan, 1991), 63.

¹⁷ R. İhsan Eliaçık, *Yaşayan Kur'an: Türkçe Meal* (İstanbul: İnşa Yayınları, ts.), 51.

¹⁸ Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an Gereğçeli Meal-Tefsir* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2008), 126.

¹⁹ Hasan Tahsin Feyizli, *Feyzül-Furkân Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali* (İstanbul: Server İletişim, 2005), 63.

²⁰ Talat Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali* (Ankara: Kılıç Yayınevi, ts.), 63.

topluluk sizlersiniz.²¹ Siz insanlar arasından *çıkarılmış* bir ümmetsiniz.²² Siz nas arasına *çıkarılmış* hayırlı bir ümmetsiniz. (Ümmetlerin hayırlısısınız).²³ Ey müminler! Siz, insanlar için (örnek bir toplum olmak üzere tarih sahnesine) *çıkarılmış* hayırlı bir ümmetsiniz.²⁴ Siz insanlar için *çıkarılmış*, doğruluğu emreden, kötülükten alıkoyan ve Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz.²⁵ Siz insanların iyiliği için *çıkarılmış* hayırlı bir ümmetsiniz.²⁶ (Ey Ümmet-i Muhammed! Allah'ın ezeli ilminde de, Levh-i Mahfuz'da da, geçmiş ümmetlerce de) insanlar (ın menfaatini temin) için (meydana) *çıkarılmış* olan birçok ümmetin en iyisi siz oldunuz.²⁷ Siz insanlar arasından *çıkarılmış* bir ümmetsiniz.²⁸ Siz, insanların iyiliği için *çıkarılmış* hayırlı bir ümmetsiniz!²⁹ Siz, insanlar arasından *çıkarılmış* en hayırlı topluluksunuz.³⁰ Siz, insanlar için *çıkarılmış* hayırlı bir ümmetsiniz.³¹ Siz insanlardan yana (yeryüzüne) *çıkarılmış* en hayırlı bir ümmetsiniz.³² Siz, halk için *çıkarılmış* en iyi topluluksunuz.³³ İnsan-

²¹ Ebül-A'lâ Mevdüdi, *Tefhîmu'l-Kur'an Meali*, çev. Durmuş Bulgur (Konya: Yediveren Kitap, 2003), 86.

²² Ziya Kazıcı & Necip Taylan, *Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Anlamı)* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1979), 48.

²³ Süleyman Tevfik, *Kur'an-ı Kerim Tercümesi: Türkçe Mushaf-ı Şerif* (İstanbul: Sühulet Kütüphanesi, 1927), 105.

²⁴ Abdulkadir Şener vd., *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meali* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2009), 63.

²⁵ Mehmet Nuri Yılmaz, *Kur'an-ı Kerim ve Meali* (Ankara: Moro Yayıncılık, 2000), 63.

²⁶ Mustafa Yıldız, *Son Mesaj: Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali* (İstanbul: İshrak Yayınları, 2007), 101.

²⁷ Mahmud Ustaosmanoğlu, *Kur'an-ı Mecid ve Tefsirli Meâl-i Âlisi* (İstanbul: İsmailağa Yayınevi, 2007), 63.

²⁸ Osman Raşid Efendi vd., *el-Beyân fi Âyâtî'l-Kur'an: Kur'an-ı Kerim'in Metni Şerifi ile Birlikte Tercümesi* (İstanbul: Türk Neşriyat Yurdu, 1928), 56.

²⁹ Sami Kocaoğlu, *Apaçık Kur'an ve Türkçe Meali* (İstanbul: Zafer Matbaası, 2010), 64.

³⁰ Ahmed Hulûsi, *Allah İlminden Yansımalarla Kur'an-ı Kerim Çözümü* (İstanbul: Kitsan, 2010), 91.

³¹ Ali Bulaç, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı* (İstanbul: Pınar Yayınları, 1983), 77; Kur'an Ayetleri, "Ahmet Varol Meali: Âl-i İmrân Suresi" (Erişim: 03 Eylül 2019).

³² Celal Yıldırım, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm: Tefsirli Kur'an-ı Kerim Meali* (İstanbul: Anadolu Yayınları, 1984), 130.

³³ Edip Yüksel, *Mesaj: Kur'an Çevirisi* (İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2000), 64.

lar için çıkarılmış ümmetin en hayırlısı oldunuz.³⁴

Yukardaki meâllere bakıldığında hayırlı ümmet âyetinin en çok “Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz” şeklinde tercüme edildiği görülür.

1.2. Ortaya Çıkmış/Çıkarılmış/Çıkarılan

Türkçe meâllere bakıldığında ihrâc kavramının ikinci olarak *ortaya çıkma/çıkarılma* şeklinde tercüme edildiği görülmektedir. Paranteze alınmadan ihrâc kavramına *ortaya çıkma/çıkarılma* manası verilen çeviriler meâllerde şu şekilde yer almaktadır:

Siz, insanların iyiliği için *ortaya çıkmış* en hayırlı ümmetsiniz.³⁵ Siz insanların iyiliği, faydalanması için *ortaya çıkarılmış*, seçilmiş en hayırlı milletsiniz, en hayırlı kadrolarsınız, hayır toplumsunuz.³⁶ Siz, insanların iyiliği için *ortaya çıkarılmış* en hayırlı ümmetsiniz.³⁷ Siz insanlar için *ortaya çıkarılmış* olan en hayırlı ümmetsiniz.³⁸ Siz, insanlar için *ortaya çıkarılmış* en iyi toplumsunuz.³⁹ Siz, insanlar için *ortaya çıkarılmış* hayırlı bir ümmetsiniz.⁴⁰ Siz, insanlar için *ortaya çıkartılmış* en hayırlı topluluksunuz.⁴¹ Siz, insanlar için *ortaya çıkarılan*, iyiliği emreden, kötülükten alıkoyan ve Allah’a iman eden hayırlı bir ümmetsiniz.⁴² Siz, insanlar için *ortaya çıkarılan*, doğruluğu emreden, kötülükten alıkoyan, Allah’a inanan hayırlı bir ümmetsiniz.⁴³ Siz uygun olanı emreden, kötülüğü yasaklayan ve

³⁴ Sıtkı Güllü, *Kelime Anlamlı Kur’ân-ı Kerîm Meâli* (İstanbul: Huzur Yayın Dağıtım, 1999), 189.

³⁵ Abdul Metin Saruhan, *Asr-ı Saadet Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Meali* (İstanbul: My Yayıncılık, 2012), 63.

³⁶ Ahmet Tekin, *Kur’an’ın Anlaşılmasına Doğru: Tefsirî Meal* (İstanbul: Kalam Yayınları, 216), 65.

³⁷ Cemal Külünkoğlu, “Ali İmran Suresi” (Erişim: 03 Eylül 2019).

³⁸ Hamdi Döndüren, *Evrensel Çağrı Kur’ân-ı Kerîm (Yüce Meâl ve Tefsir)* (İstanbul: Çelik Yayınevi, 2005), 166.

³⁹ Muhammed Hamidullah, *Aziz Kur’an: Çeviri ve Açıklama*, çev. Abdülaziz Hatip & Mahmut Kanık (İstanbul: Beyan Yayınları, 2000), 211.

⁴⁰ Sadreddin Gümüş vd., *Kur’an-ı Kerim ve İzahlı Meali* (İstanbul: İpek, ts.), 65.

⁴¹ Ömer Sevinçgöl, *Açıklamalı Kur’an-ı Kerim Meali* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2005), 73.

⁴² Kur’an Ayetleri, “Kadri Çelik Meâli: Âl-i İmrân Suresi” (Erişim: 03 Eylül 2019).

⁴³ Ender Gürol, *Kur’an-ı Kerim (Arapça Metinli Türkçe Tercüme ve Tefsir)*, haz. Mevlana Muhammed Ali (Dublin: Ahmediyya Anjuman Isha’at Islam Lahore, 2008),

Allah'a inanan, insanlar için *ortaya çıkarılan* en iyi bir ümmetsiniz.⁴⁴ Siz insanlar için *ortaya çıkarılmış* olan en hayırlı ümmetsiniz.⁴⁵ Ey Müminler! Siz (Allah'ın razı olacağı bir hayatın ve böyle bir hayatı yaşamaya namzet bir toplumun inşası yolunda) insanlara örnek olmak üzere *ortaya çıkarılmış* hayırlı ve faziletli bir topluluksunuz.⁴⁶ Siz, insanlar için *ortaya çıkarılmış* en hayırlı ümmetsiniz.⁴⁷

1.3. Meydana Çıkarılmış/Çıkarılan/Getirilen

Türkçe meâllere bakıldığında ihrâc kavramının üçüncü olarak, *meydana çıkma/çıkarılma* şeklinde tercüme edildiği görülmektedir. Paranteze alınmadan ihrâc kavramına *meydana çıkma/çıkarılma-çıkartılma* manası verilen çeviriler meâllerde şu şekilde bulunmaktadır:

(Ey Muhammed Aleyhisselâm ümmeti) Siz beşeriyet için *meydana çıkarılmış* en hayırlı bir ümmetsiniz.⁴⁸ Siz beşeriyet için *meydana çıkartılmış* en hayırlı bir ümmetsiniz.⁴⁹ Siz insanlar için *meydana çıkarılmış* en hayırlı ümmetsiniz.⁵⁰ *Meydana çıkarılmış* en iyi ümmetsiniz.⁵¹ Siz insanlar için *meydana çıkarılmış* en hayırlı ümmetsiniz.⁵² Siz (ey ümmeti Muhammed) insanlar için *meydana çıkarılmış* en hayırlı bir ümmetsiniz.⁵³ Siz insanlar için *meydana*

152.

⁴⁴ Hüseyin Atay, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı: (Meâl)* (Ankara: Sek Yayınları, 1995), 63.

⁴⁵ Salih Akdemir, *Son Çağın Kur'an* (Ankara: Ankara Okulu, 2009), 63.

⁴⁶ Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014), 99.

⁴⁷ Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, I-IV (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 1/651.

⁴⁸ Kur'an Ayetleri, "Ali Fikri Yavuz Meâli: Ali İmran Suresi" (Erişim: 03 Eylül 2019).

⁴⁹ Ömer Öngüt, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâl-i Âlisi* (İstanbul: Hakikat Yayıncılık, 1998), 63.

⁵⁰ Abdullah Aydın, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli* (İstanbul: Aydın Yayınevi, 1989), 65.

⁵¹ Adil Ali Atalay Vaktidolu, *Kur'an'ı Kerim: Manzum Meali ve Tefsir Özeti* (İstanbul: Can Yayınları, 2007), 643.

⁵² Ömer Rıza Doğrul, *Tanın Buyruğu: Kur'an-ı Kerim'in Tercüme ve Tefsiri* (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1980), 101.

⁵³ Ahmed Davudoğlu, *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meali: (Türkçe Anlamı)* (İstanbul: Timaş Yayınları, 1993), 63.

çıkarılan en hayırlı ümmetsiniz.⁵⁴ İnsanların ıslahı ve hidâyeti için *meydana çıkarılmış* en hayırlı ümmet şimdi sizsiniz.⁵⁵ Siz insanları (yararı için) meydana getirilen en iyi ümmetsiniz.⁵⁶

1.4. Âyetin İlgili Bölümüne Verilen Diğer Manalar

Türkçe meâllerde ihrâc kavramına verilen diğer manalar ise şunlardır;

(Eğer bilerseniz), İnsanlar için siz **seçilip çıkarılmış** en hayırlı ümmetsiniz.⁵⁷ Allah'ın indirdiği gerçeğe/Kur'ân'a içtenlikle bağlananlar, insanlar için **seçilmiş** örnek bir modeldir.⁵⁸ Siz insanlığın iyiliği için **yetiştirilmiş** hayırlı bir topluluksunuz.⁵⁹ Sizler, iyiliği emreden, kötülükten alıkoyan ve Allah'a inananlar olduğunuz sürece insanlık için **yaratılmış** en hayırlı bir toplum olursunuz.⁶⁰ Siz, **insanlık sahnesine çıkan** ümmetlerin en hayırlısısınız.⁶¹ Siz, insanlığın kurtuluş ve mutluluğu için **veryüzü sahnesine çıkarılmış** en hayırlı ümmetsiniz.⁶² Sizler insanlar için **zâhire çıkarılmış** hayırlı ümmetsiniz.⁶³ Siz, insanların iyiliği için **veryüzüne çıkarılan** en hayırlı ümmetsiniz.⁶⁴ Ey mü'minler! Siz, insanların iyiliği için **veryüzüne çıkarılmış** en hayırlı ümmetsiniz.⁶⁵ Siz Müslümanlar,

⁵⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Kur'an-ı Kerim ve Meâli* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1958), 1/72.

⁵⁵ Mevdüdi, *Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meâli: Tercümânü'l-Kur'an*, çev. Muhammed Han Kayani (İstanbul: İnkılab Yayınları, 2004), 64.

⁵⁶ Muhammed Celal Şems, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali* (İslamabad: Islam International Publications, 2011), 104.

⁵⁷ Nusret Çam, *Şiir Diliyle Kur'an-ı Kerim Meâli* (Ankara: Se-Ba Ofset, 2002), 63.

⁵⁸ Mustafa Sağ, *Evensel Çağrı Kur'an Meâli (İniş Sırasına Göre)* (İstanbul: Koçak Yayınları, 2008), 651.

⁵⁹ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Meâli* (İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007), 64.

⁶⁰ Ömer Dumlu & Hüseyin Elmalı, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı: (Meâl)* (İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2001), 57.

⁶¹ Bekir Sadak, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2009), 63.

⁶² Mahmut Kısa, *Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meâli* (Konya: Armağan Kitaplar, 2012), 71.

⁶³ İsmail Hakkı İzmirli, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe tercümesi (Maâni-i Kur'an)* (İstanbul: Milli Matbaa, 1927), 1/125-126.

⁶⁴ Mehmet Yaşar Kandemir vd., *Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meâli* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2010), 208.

⁶⁵ Ömer Çelik, *Hakk'ın Dâveti Kur'an-ı Kerim Meâli ve Tefsiri* (İstanbul: Erkam

insanlığın iyiliği için **yaratılarak yeryüzüne çıkarılmış** hayırlı bir topluluksunuz.⁶⁶ Ey müminler siz nâsın hayırlısı idiniz. Nâsın menfaati için **gönderildiniz**.⁶⁷

Âyetteki ihrâc lafzının bazı meâllerde ise tercüme metnine alınmayarak hazf edildiği görülmektedir. Siz insanlara hizmet için, en hayırlı (merkezde bir) ümmet/topluluk olun.⁶⁸

1.5. Parantez İçerisinde İhrâc Kavramını Destekleyen Manalar

Bazı mütercimler, âyette geçen ihrâc kavramını tercüme ederken bu kavramı destekleyen yan anlamları parantez içerisinde vermeyi tercih etmişlerdir. Bu yaklaşımı benimseyen meâller şunlardır:

Siz insanlar için (insanlığın fâidesi için gaybdan, yahut levh-i mahfuzdan seçilip) *çkarılmış* en hayırlı bir ümmetsiniz.⁶⁹ (Ey ashâb-ı Muhammed! Siz,) insanlar(ın iyiliği) için (ortaya) *çkarılmış* en hayırlı bir ümmet oldunuz.⁷⁰ Ey müminler! Siz, insanlar için (örnek bir toplum olmak üzere tarih sahnesine) *çkarılmış* hayırlı bir ümmetsiniz.⁷¹ (Ey Ümmet-i Muhammed! Allah'ın ezeli ilminde de, Levh-i Mahfuz'da da, geçmiş ümmetlerce de) insanlar (ın menfaatini temin) için (meydana) *çkarılmış* olan birçok ümmetin en iyisi siz oldunuz.⁷² Siz insanlardan yana (yeryüzüne) *çkarılmış* en hayırlı bir ümmetsiniz.⁷³ Birinci makalede aktarılan⁷⁴ tefsiri anlamlara bakıl-

Yayımları, 2013), 1/453.

⁶⁶ Abdullah Parlıyan, *Kur'an-ı Kerim ve Özlü Tefsir-Tefsirlerin Özü* (Konya: Damla Ofset, ts.), 63.

⁶⁷ Şeyh Muhsin-i Fani vd., *Nurü'l-Beyan: Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercümesi* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1340), 121-122.

⁶⁸ Sadık Türkmen, *İniş Strasına Göre Kur'an: Aklın ve Bilimin Işığında Türkçe Çeviri* (İstanbul: Sadık Türkmen Yayınları, 2010), 2/135.

⁶⁹ Çantay, *Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim*, 64.

⁷⁰ Hayrat Neşriyat İlmî Araştırma Merkezi Meal Hey'eti, *Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali*, 63.

⁷¹ Şener, *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meali*, 63.

⁷² Ustaosmanoğlu, *Kur'an-ı Mecid ve Tefsirli Meal-i Âlisi*, 63.

⁷³ Yıldırım, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm: Tefsirli Kur'an-ı Kerim Meali*, 130.

⁷⁴ Ahmet Sait Sıcak & Necmettin Çalışkan, "Âl-i İmrân sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meâllere Yansıması

dığında mütercimlerin tefsirlerdeki yorumları parantez içinde yanıtıma çalıştıkları görülür.

2. Âl-i İmrân Sûresinin 110. Âyetine Verilen Meâllerin Tespit Edilen Kriterlere Göre Değerlendirilmesi

Bu başlık altında, araştırma kapsamına dâhil edilen mezkûr meâllerin, birinci makalede elde edilen bulgularla ne denli örtüşüğünü tespit etmek maksadıyla, ulaşılan sonuçlarla meâllerin tutarlılığı mukayeseli olarak gözden geçirilecektir. Ayrıca, daha önce yer verilen bilgiler ve ortaya çıkan bulgular çerçevesinde Âl-i İmrân sûresinin 110. âyetinde geçen *en hayırlı ümmet oldunuz* ibaresi ve âyette geçen *ihrâc* kavramının otantik anlamı üzerinde analiz-sentez yöntemiyle âyete verilen meâllerin genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Elde edilen ve aktarılan bilgiler muvacehesinde, âyette geçen “كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ” ibaresinde yer alan “كُنْتُمْ” ifadesini âyette bulunan keynûnet manasına sadık kalarak, *olmak* şeklinde tercüme etmek birinci sağlama adımını oluşturmaktadır. Böylece cümlenin yüklemde *olmak* manası aranacaktır. Eğer tercümede *olmak* manası yer almazsa ihrâc yoluyla sahâbilerdeki dönüşümü yansıtabilecek süreç göz ardı edilmiş olacaktır. Araştırmada kaynak olarak aktarılan 73 meâlde, *olmak* ifadesinin yüklemde bulunduğu meâller şu şekildedir:

Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz.⁷⁵ İnsanlar için çıkarılan ümmetin hayırlısı oldunuz.⁷⁶ (Ey ashâb-ı Muhammed! Siz,) insanlar(ın iyiliği) için (ortaya) çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz.⁷⁷ Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet oldunuz.⁷⁸ (Ey Ümmet-i Muhammed! Allah'ın ezeli ilminde de,

Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -I-", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (2019), 149-151.

⁷⁵ Ateş, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, 63.

⁷⁶ Balcı, *Kur'an-ı Kerim ve Kelime Meali*, 118.

⁷⁷ Hayrat Neşriyat İlmî Araştırma Merkezi, *Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali*, 63.

⁷⁸ Şimşek, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, 63.

Levh-i Mahfuz'da da, geçmiş ümmetlerce de) insanlar (ın menfaatini temin) için (meydana) çıkarılmış olan birçok ümmetin en iyisi siz oldunuz.⁷⁹ Siz insanlar için *çıkarılmış* en hayırlı bir ümmet oldunuz.⁸⁰ İnsanlar için çıkarılmış ümmetin en hayırlısı oldunuz.⁸¹ Sizler, iyiliği emreden, kötülükten alıkoyan ve Allah'a inananlar olduğunuz sürece insanlık için yaratılmış en hayırlı bir toplum olursunuz.⁸² Siz insanlara hizmet için, en hayırlı (merkezde bir) ümmet/topluluk olun.⁸³ Böylelikle 73 meâl içerisinde yüklemi *olmak* şeklinde tercüme edilen dokuz meâlin bulunduğu görülür.

Meâl eleştirisinde göze çarpan kavramlardan bir diğeri de *ümme*t ifadesidir. Ümmet kelimesi nüzûl zamanında topluluk anlamındaki kullanımının aksine günümüzde anlam daralmasına maruz kalarak, okurlarda ümmet-i Muhammed'i çağrıştırdığından, Kur'an'ın nüzûl zamanındaki birincil anlamı olan *topluluk* ve *nesil* manasının öne çıkarılması gerekmektedir. Tefsirlerde belirtildiği üzere âyette mutlak olarak gelen bu ifadenin birçok şekilde takyîd edildiği (Muhammed ümmeti, sahâbe nesli, muhacirler, bazı sahâbiler, bazı özelliklere sahip olan müminler vb.) birinci makalede ifade edilmişti.⁸⁴

Tespit edilen meâllere bakıldığında “خَيْرَ أُمَّةٍ” ifadesinin Türkçe'ye 59 yerde *ümme*t, dokuz yerde *topluluk*, iki yerde *toplum*, birer yerde *millet/kadro*, *örnek bir model* ve *nâs* şeklinde tercüme edildiği görülür.

Âyette geçen *ümme*t, otantik manasıyla sahâbilere yönelik bir kavramdır. Birinci makalede değerlendirme bölümünde de belirtildi-

⁷⁹ Ustaosmanoğlu, *Kur'an-ı Mecid ve Tefsirli Meâl-i Âlîsi*, 63.

⁸⁰ Mihr, *Kelime Kelime Kur'an-ı Kerim Lafzı ve Ruhı*, 2/173.

⁸¹ Gülle, *Kelime Anamlı Kur'an-ı Kerim Meâli*, 189.

⁸² Dumlu, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, 57.

⁸³ Türkmen, *İniş Sırasına Göre Kur'an: Aklın ve Bilimin Işığında Türkçe Çeviri*, 2/135.

⁸⁴ Sıcak, “Âl-i İmrân sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meâllere Yansımaları Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -I”, 132-134.

ği üzere,⁸⁵ ümmet kavramına *topluluk* ya da *nesil* anlamının verilmesi daha isabetli bir çeviri olacağından, *topluluk* manası olmayan tercümelemler de çıkartıldığında aşağıdaki meâllerin kaldığı görülecektir:

Sizler, iyiliği emreden, kötülükten alıkoyan ve Allah'a inananlar olduğunuz sürece insanlık için *yaratılmış* en hayırlı bir toplum olursunuz.⁸⁶

Siz insanlara hizmet için, en hayırlı (merkezde bir) ümmet/topluluk *olun*⁸⁷

Yukarıda da görüldüğü gibi eleme sonrasında iki meâl ortaya çıkmaktadır. Ancak bu iki meâl henüz ihrâc kavramı üzerinden elemeye tabi tutulmadan yüklemlerine bakıldığında, yüklemelerinin eksik ve isabetsiz olduğu görülür. Birinin yüklemi *olursunuz*, diğerinin yüklemi ise *olun* şeklindedir. Hâlbuki doğru yüklem “oldunuz” ifadesidir.⁸⁸ Bu iki meâl, ihrâc kavramı açısından kritiğe tabi tutulduğunda, birinde *yaratılmış* diğerinde ise *merkezde bir* ifadelerinin ihrâc kavramının otantik ve lugavî manasından uzak olduğu görülür. Bu durumda yapılan araştırma neticesinde Türkçeye çevrilen hiçbir meâlin otantik manayı yansıtmadığı anlaşılmaktadır.

Mütercimlerin kahir ekseriyetinin, ümmet ifadesini yüklem olarak cümlelerin sonuna “ümmetsiniz” şeklinde yerleştirerek âyeti tercüme ettikleri saptanmıştır. Yüklem “ümmetsiniz” şeklinde geçtiği meâl sayısı 48, “topluluksunuz, topluluk sizlersiniz, topluluk olun” şeklinde “topluluk” manası verilen meâl sayısı ise dokuzdur. Yüklemi “ümmetsiniz” ile biten meâllerin 25’i “bir ümmetsiniz” şeklinde, nekre vurgulanarak; 23’ünde ise “ümmetsiniz” şeklinde nekre

⁸⁵ Sıcak, “Âl-i İmrân sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meâllere Yansıması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım I”, 139-140.

⁸⁶ Dumlu, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Anlamı: (Meâl)*, 57.

⁸⁷ Türkmen, *İniş Sırasına Göre Kur’an: Aklın ve Bilimin Işığında Türkçe Çeviri*, 2/135.

⁸⁸ Sıcak, “Âl-i İmrân sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meâllere Yansıması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım I”, 134-138.

vurgulanmadan tercüme edilmiştir. “Ümmetsiniz” ifadesinin yüklem kısmında yer alması tefsir-meâl tekniği açısından doğru bir kullanım değildir. Bu yanlışlığa yol açan hususlardan birisi, tefsir kaynaklarında yer alan bazı zayıf ve ihtilafli dilbilimsel rivayetlerin derinlemesine inceleme yapılmadan âyetin gerçek manasının ortaya çıkarılmasında bir veri olarak kullanılmasıdır.

Meâllerde yüklemde yer alan “siz en hayırlı bir ümmetsiniz” ya da “en hayırlı bir topluluksunuz” ifadesinin Arapçası, “أنتم خير أمة” şeklindedir. Bu cümle mübtedâ ve haberden oluşan bir isim cümlesidir. “كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ” ifadesinin, “siz en hayırlı ümmetsiniz” şeklinde tercüme edilmesinin ana sebebi, ilgili bölümlerde detaylı olarak belirtildiği üzere,⁸⁹ tefsir kaynaklarında “كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ” ifadesinin “أنتم خير أمة” ifadesiyle aynı anlama geldiğini ifade eden bazı rivayetlerin yer almasıdır. Oysaki mezkûr tefsir kaynakları bu rivayetlere, en doğru mana olduğu için değil, ibarenin bu şekilde anlaşılmasının caiz olduğunu hatırlatmak maksadıyla yer vermişlerdir.⁹⁰

Yüklemlerin isim ya da fiil olmaları mana farkını doğrudan etkilemektedir. İsim cümleleri zamandan bağımsız olarak süreklilik arz eder ve yineleme manası içermez. Fiil cümleleri ise bir zamana bağlı olarak oluş, değişiklik ve yineleme manası içerir.⁹¹ Bu âyet örneğinde de görüldüğü gibi, yüklemlerin isim ve fiil olarak gelmesindeki farkın gözden kaçırılması, âyetin gerçek manasının ortaya çıkarılmasında önemli bir engel olmuştur.

Söz konusu âyetin tercüme ve meâlindeki tutarsızlıkların diğer sebepleri arasında; harfi tercümeyle sadık kalarak birebir tercüme etme gayretiyle, tefsiri tercüme yöntemiyle gerçek anlamı yaka-

⁸⁹ Sıcak, “Âl-i İmrân sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meâllere Yansıması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -I”, 136.

⁹⁰ Sıcak, “Âl-i İmrân sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meâllere Yansıması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -I”, 136.

⁹¹ Ali Karataş, “Kur’an’daki Yüklemelerin (Müsnedlerin) İsim ve Fiil Olarak Kullanımları ve Bazı Meâllere Yansıma Sorunu”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (2017), 158.

lama gayretindeki anlam sapmaları gösterilebilir.

Öte yandan âyetteki kelimelere tefsirlerde verilen mecaz anlamlara bağlı olarak ortaya çıkan tevili anlamların da aktarılması, tefsir geleneğinin zenginliğinin tevarüs edilmesi açısından bir gerekliliktir. Çünkü hakikat manası, âyetin meâlini tam olarak yansıtmada yetersiz kalmaktadır. Âyeti okuyan kişinin zihninde “*çıkartılmış/çıkartılan* en hayırlı bir *topluluk*” ibaresinde geçen *çıkartılmış/çıkartılan* kelimesi, tam belirgin olmayan (mübhem) çağrışımlar içermektedir. Bu kapalılığı ortadan kaldırmanın yöntemlerinden birisi, mecazi anlamlara müracaat etmek suretiyle âyetteki kapalılığı gidermektir. İbn Âşûr’un yaklaşımına göre⁹² âyete bir meâl verilecek olursa, şu sonuç ortaya çıkar: “Siz insanlar için (dünyada) *bulunan/var olan* en hayırlı bir *topluluk/nesil oldunuz.*” Bu şekildeki tercüme, 104. âyette geçen “Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten sakındıran bir topluluk olsun” âyetindeki “وَلْتَكُنْ” “olsun” ifadesiyle bağlantılı olarak bir topluluk ve nesil oluşumu talebinin sonucu olarak, işte “Siz insanlar (ı hayra çağırmak) için yetiştirilmiş en hayırlı bir nesil oldunuz.” ifadesiyle gerçek manasını bulmaktadır. İhrâc kavramının *yetiştirme* şeklinde tercüme edilmesi, Fetih suresinde geçen ve sahabîlerin temsili bir anlatımla “filizini çıkaran ekine” benzetilmesi (el-Fetih 48/29) âyetiyle de uyum sağladığı söylenebilir. Kur’ân’da genel olarak merkezinde dönüşüm anlamını⁹³ barındıran ihrâc kavramının topraktan çıkan ve biten hemen her şey için kullanıldığı düşünüldüğünde, toplum içerisinde bir neslin çıkmasını da ancak *eğitme* ve *yetiştirme* kavramlarıyla ifade

⁹² İbn Âşûr’un bu konudaki yorumuyla ilgili bilgi için bk. Sıcak, “Âl-i İmrân sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meâllere Yansımaları Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -I-”, 151.

⁹³ Sıcak, “Âl-i İmrân sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meâllere Yansımaları Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -I-”, 145-146; 154-155.

etmek mümkündür. İhrâc kavramına yetiştirme anlamını veren bir tercüme bulunmaktadır.⁹⁴

Son aşamada ortaya konan tercümede geçen ihrâc kavramına, her ne kadar mecazi bir mana verilmiş gibi görünse de, topraktan çıkan bir ürünün hem gerçek anlamda çıkması hem de yetişmesi manasıyla ilişkisi düşünüldüğünde “Siz insanlar(ı hayra çağır-mak) için *yetiştirilmiş* en hayırlı bir nesil oldunuz.” şeklindeki tercümede *yetiştirilmiş* anlamının da ihrâc kavramını doğru bir şekilde aktardığı söylenebilir. İhrâc kavramıyla ifade edilen gerçek gayenin, bazı meâllerde ifade edildiği gibi *ortaya çıkarılan, meydana çıkarılan, gün yüzüne çıkarılan, sahaya çıkarılan* en hayırlı bir nesil oldunuz vurgusu mu, yoksa yetiştirilmiş en hayırlı nesil vurgusu mu olduğu hususu, Kur’ân’ın gönderiliş gayesine bakılarak tespit edilebilir. Kur’ân’ın ana gayesi insanları doğru yola iletmek olduğuna göre, sahabinin Hz. Peygamber’in rehberliğinde doğru yola iletilen en hayırlı nesil olduğu olgusu, âyetin ifadesi ve Yüce Allah’ın şahitliğiyle ortaya konmuştur. Bir neslin doğru yola iletilmesi ise ancak bir eğitim sürecinden geçmeyi gerekli kıldığından, âyetteki ihrâc kavramının eğitilmiş, yetiştirilmiş, boy göstermiş ve kemale ermiş gibi anlamlara gelmesi vahyin ruhuna ve âyetin de bağlamına daha uygundur. Eğitim, işlem-kaplam açısından ihrâc kavramından daha geniş bir anlam yapısına sahiptir. İhrâc, eğitim sürecinin safhalarından birisidir. Mekke’den çıkarılma safhası da eğitimin ihrâca bakan bir yönünü oluşturmaktadır. Bu şekildeki bir eğitim kendiliğinden değil, dış faktörlerin etkisiyle meydana gelen bir eğitimidir. Yani eğitilme yoluyla bir kişinin ya da sosyal hadiselerin rehberliği ve katkısı sayesinde yapılan bir eğitimidir. Çünkü hurûc kelimesi, etimolojik açıdan kendiliğinden meydana gelen çıkışı simgelerken, ihrâc ise hem bu kavramın sözlük anlamı hem de birçok âyette görüldüğü gibi, dış etkenler yoluyla meydana gelen çıkışı simgelemektedir. Bu durum, toplum eğitilmediği sürece kendiliğinden hayırlı

⁹⁴ Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’ân Meâli*, 64.

bir neslin ortaya çıkmayacağına işaret etmektedir. Bu bağlamda, aslı itibariyle bütün ihrâcların, kişinin kendisini eğitmesine, geliştirmesine ve daha başarılı olmasına doğal olarak yol açtığı için etkin sosyolojik faktörler oldukları da söylenebilir.

Bu araştırma neticesinde lugavî (lengüistik) açıdan doğru meâlin şu şekilde olması daha isabetli olacaktır: “Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir topluluk/nesil oldunuz.” Otantik ve tefsirî anlam açısından ise “Siz, insanlar için (Mekke’den Medîne’ye) çıkarılmış (bu ve benzeri vesilelerle yetiştirilen/dönüştürülen) en hayırlı bir topluluk/nesil oldunuz.” şeklindeki çeviri ortaya çıkmaktadır. Bu şekildeki bir çeviri, âyetin lafzî ve lugavî anlam açısından hakikî manasını imkân dâhilinde en iyi şekilde yansıtan bir çeviridir. Böyle bir tercüme, aynı zamanda hakikat-mecaz ikilemi bağlamında ilk muhataplar açısından, hadislerde rivayet edildiği üzere, Mekke’den çıkma/çıkarılma manasını⁹⁵ yansıtmaması açısından da daha anlaşılır olmaktadır.

Sonuç

Ülkemizde yapılan tercüme ve meâl çalışmalarına bakıldığında, Âl-i İmrân sûresinin 110. âyetinde yer alan “كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ” ifadesinin hemen tüm meâllerde farklı lafızlarla ve çeşitli manaları işaret edecek şekilde Türkçeye çevrildiği görülür. Yapılan araştırmalar sonucunda bu farklılığa;

- 1- Âyetteki “كُنْتُمْ” lafzının nâkıs veya tam fiil olarak algılanması,
- 2- “خَيْرَ أُمَّةٍ” lafzının muhataplarının kimler olduğu ve kimler olabileceğine dair farklı bilgilerin kaynaklarda yer alması,
- 3- “كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ” hitabının geçmişte, nüzûl döneminde, ahirette veya herhangi bir zaman dilimi kastedilmeksizin söylenildiğine dair kavillerin varlığı,

⁹⁵ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Sıcak, “Âl-i İmrân sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meâllere Yansımaları Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -I-”, 132.

- 4- “خَيْرَ أُمَّةٍ” lafzında muhatapların kimler arasından seçilerek en hayırlı olarak vasıflandırıldığı,
- 5- “خَيْرَ أُمَّةٍ” hayırlılık vasfının neye dayandırıldığı (Hz. Peygamber, yapılan fiiller vb.),
- 6- “خَيْرَ أُمَّةٍ” hayırlılık vasfının hangi ameller sonucunda elde edildiği,
- 7- “أُخْرِجَتْ” fiilinin hakiki manasıyla mı yoksa mecazi anlamıyla mı tercüme edildiği,
- 8- “أُخْرِجَتْ” fiilinin hakiki manasıyla tercüme edilmesi durumunda ihrâc kavramının Kur’ânî anlamlarından hangisinin tercih edildiği,
- 9- “أُخْرِجَتْ” fiilinin mecazi manasıyla tercüme edilmesi durumunda ihrâc kavramının Kur’ânî mürâdiflerinden hangisinin tercih edildiği vb. unsurların etkin olduğu görülmüştür.

Tefsir kaynaklarında yer alan ve birer zenginlik olarak vasıflandırılacak bu farklı görüşlerin meâllere birçok açıdan yansındıklarına şahit olunmaktadır.

Bu araştırmada bir çeşitlilik ve zenginlik addedilerek ele alınabilecek farklı ve ihtilafli görüşlerin ötesinde temel unsur olarak meâllerde bulunması gereken üç parametre tespit edilmiştir. Bunlar; *keynûnet (oluşum ve değişim)* manası, *topluluk* anlamı ve *ihrâc fiilinin otantik anlamının korunmasıdır*. Bu kriterlere göre yapılan eleme neticesinde; birçok doğru manayı aktarmalarına, âyetin tefsirine dair önemli nükteler yakalamalarına ve çeviri açısından güzel örnekler teşkil etmelerine rağmen Türkçeye çevrilen hiçbir meâlin araştırma konusu edilen âyetin ilgili bölümündeki lügavî ve otantik manayı tam olarak yansıtamadığı görülmektedir.

Ortaya çıkan bu sonuç; meâllerde her âyetin manası için tespit edilecek temel ve gerekli unsurların doğru olarak belirlenmesi ve bu manaların metinde yer alması üzerine gösterilecek hassasiyetin, Kur’ân yorum geleneği içerisinde elde edilen ve zenginlik/çeşitlilik olarak kabul edilen ayrıntıları aksettirme gayretine öncelenmesi ge-

rektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Abay, Muhammed. “Türkçedeki Kur’ân Meâllerinin Tarihi ve Kronolojik Bibliyografyası”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 10/19-20 (İstanbul 2012), 231-301.
- Akdemir, Salih. *Son Çağrı Kur’an*. Ankara: Ankara Okulu, 2009.
- Akdoğan, Ahmet Dursun. *Yeni Bir Anlayışla Kur’an-ı Kerim Meali*. İstanbul: Milsan, 2006.
- Altuntaş, Halil & Şahin, Muzaffer. *Kur’an-ı Kerim Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 10. Basım, 2006.
- Arslan, Ali. *Kur’an-ı Kerim ve Meali*. İstanbul: Okusan, 1991.
- Atalay, Besim. *Kur’an Tercümesi: Tanrı kitabı*. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş., 1962.
- Atay, Hüseyin. *Kur’ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı: (Meâl)*. Ankara: Sek Yayınları, 1995.
- Ateş, Süleyman. *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali*. İstanbul: Hayat Yayınları, 2012.
- Aydın, Abdullah. *Kur’ân-ı Kerim ve Yüce Meâli*. İstanbul: Aydın Yayınevi, 1989.
- Balcı, Medine. *Kur’an-ı Kerim ve Kelime Meali*. İstanbul: Ebrar Yayınları, 1991.
- Bayraklı, Bayraktar. *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Meâli*. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meali Alisi*. Ankara: Bilmen Baskı ve Yayınevi, 1962.
- Bulaç, Ali. *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Anlamı*. İstanbul: Pınar Yayınları, 1983.
- Cemal Külünkoğlu. “Ali İmran Suresi”. Erişim 03 Eylül 2019. <http://www.cemalkulunkoglu.com/sureler/aliimran.php>
- Çam, Nusret. *Şir Diliyle Kur’an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Se-Ba Ofset, 2002.

- Çantay, Hasan Basri. *Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim*. İstanbul: Risale Yayınları, 2011.
- Çelik, Ömer. *Hakk'ın Dâveti Kur'ân-ı Kerîm Meâli ve Tefsiri*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2013.
- Davudoğlu, Ahmed. *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meali: (Türkçe Anlamı)*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1993.
- Doğrul, Ömer Rıza. *Tanrı Buyruğu: Kur'an-ı Kerim'in Tercüme ve Tefsiri*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 4. Basım, 1980.
- Döndüren, Hamdi. *Evrensel Çağrı Kur'ân-ı Kerîm (Yüce Meâl vee Tefsir)*. İstanbul: Çelik Yayınevi, 2005.
- Dumlu, Ömer & Elmalı, Hüseyin. *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Anlamı: (Meal)*. İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2001.
- Eliaçık, R. İhsan. *Yaşayan Kur'an: Türkçe Meal*. İstanbul: İnşa Yayınları, ts.
- Eryarsoy, M. Beşir. *Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsiri*. İstanbul: Tayf Yayınları, 2015.
- Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı (The Message of The Qur'an)*. çev. Cahit Koytak & Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 5. Basım, 2002.
- Feyizli, Hasan Tahsin. *Feyzü'l-Furkân Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*. İstanbul: Server İletişim, 2. Basım, 2005.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Kur'an-ı Kerim ve Meâli*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1958.
- Gülle, Sıtkı. *Kelime Anlamlı Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. İstanbul: Huzur Yayın Dağıtım, 1999.
- Gümüş, Sadreddin vd.. *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meali*. İstanbul: İpek, ts.
- Gürer, Dilaver & Sofuoğlu, Hayrettin Hayrullah. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Tercümesi*. İstanbul: H Yayınları, 2017.
- Gürol, Ender. *Kur'an-ı Kerîm (Arapça Metinli Türkçe Tercüme ve Tefsir)*. Haz. Mevlana Muhammed Ali. Dublin: Ahmediyya Anju-

- man Isha'at Islam Lahore, 2008.
- Hamidullah, Muhammed. *Aziz Kur'an: Çeviri ve Açıklama*. Çev. Abdülaziz Hatip & Mahmut Kanık. İstanbul: Beyan Yayınları, 2000.
- Hayrat Neşriyat İlmî Araştırma Merkezi Meal Hey'eti. *Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali*. İstanbul: Hayrat Neşriyat, 2001.
- Hulûsî, Ahmed. *Allah İlminden Yansımalarla Kur'ân-ı Kerîm Çözümü*. İstanbul: Kitsan, 3. Basım, 2010.
- Işıcık, Yusuf. *Kur'an Meali*. Konya: Konya İlahiyat Derneği, 2. Basım, 2010.
- İslamoğlu, Mustafa. *Hayat Kitabı Kur'an Gerekeçeli Meal-Tefsir*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2011.
- İzmirli, İsmail Hakkı. *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe tercümesi (Maâni-i Kur'ân)*. İstanbul: Milli Matbaa, 1927.
- Kahveci, Niyazi. *İniş Sırası ve Sebepleri İle Kur'an-ı Kerim Tercümesi*. Ankara: Sinemis Yayın Grup, 2011.
- Kandemir, Mehmet Yaşar & Zavalısız, Halit & Şimşek, Ümit. *Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2010.
- Karaman, Hayrettin vd.. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. I-IV Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Kazıcı, Ziya & Taylan, Necip. *Kur'ân-ı Kerim Meâli (Türkçe Anlamı)*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1979.
- Kısa, Mahmut. *Kısa açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. Konya: Armağan Kitaplar, 2012.
- Kocaoğlu, Sami. *Apaçık Kur'an ve Türkçe Meali*. İstanbul: Zafer Matbaası, 2. Basım, 2010.
- Koçyiğit, Talat. *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli*. Ankara: Kılıç Yayınevi, ts.
- Kur'an Ayetleri. "Ahmet Varol Meali: Âl-i İmrân Suresi". Erişim 03 Eylül 2019. <https://www.kuranayetleri.net/ali-imran->

[suresi/ahmet-varol-meali](https://www.kuranayetleri.net/ali-imran-suresi/ahmet-varol-meali)

Kur'an Ayetleri. "Ali Fikri Yavuz Meali: Âl-i İmrân Suresi". Erişim 03 Eylül 2019. <https://www.kuranayetleri.net/ali-imran-suresi/ali-fikri-yavuz-meali>

Kur'an Ayetleri. "Kadri Çelik Meali: Âl-i İmrân Suresi". Erişim 03 Eylül 2019. <https://www.kuranayetleri.net/ali-imran-suresi/kadri-celik-meali>

Mevdûdî, Ebü'l-A'lâ. *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâlî: Tercümânü'l-Kur'ân*. Çev. Muhammed Han Kayani. İstanbul: İnkılab Yayınları, 2004.

Mevdûdî, Ebü'l-A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'an Meali*. çev. Durmuş Bulgur. Konya: Yediveren Kitap, 2003.

Mihr, İskender Ali. *Kelime Kelime Kur'an-ı Kerim Lafzı ve Ruhü*. İzmir: Mihr Ofset, 1997.

Öngüt, Ömer. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâl-i Âlisi*. İstanbul: Hakkat Yayıncılık, 1998.

Öztürk, Mustafa. *Kur'an-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014.

Öztürk, Yaşar Nuri. *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meali*. İstanbul: Yeni Boyut, 1999.

Parlıyan, Abdullah. *Kur'an-ı Kerim ve Özlü Tefsir-Tefsirlerin Özü*. Konya: Damla Ofset, ts.

Piriş, Şaban. *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*. Not. Fevzi Zülaloğlu. İstanbul: İlkbahar Yayınları, 2000.

Raşid, Osman Efendi vd.. *el-Beyân fî Âyâti'l-Kur'ân: Kur'ân-ı Kerim'in Metni Şerifi ile Birlikte Tercümesi*. İstanbul: Türk Neşriyat Yurdu, 2. Basım, 1928.

Sadak, Bekir. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2. Basım, 2009.

Sağ, Mustafa. *Evrensel Çağrı Kur'an Meâlî (İniş Sırasına Göre)*. İstanbul: Koçak Yayınları, 2. Basım, 2008.

- Saruhan, Abdul Metin. *Asr-ı Saadet Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*. İstanbul: My Yayıncılık, 2012.
- Sevinçgöl, Ömer. *Açıklamalı Kur'an- Kerim Meali*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2005.
- Sıcak, Ahmet Sait & Bilgin, Recep. "Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1878-1942) ve Eserleri Hakkında Yapılmış Çalışmalar Bibliyografyası (1923-2018)". *Turkish Studies-Comparative Religious Studies* 14/2 (2019), 329-394.
- Sıcak, Ahmet Sait & Çalışkan, Necmettin. "Âl-i İmrân sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meallere Yansıması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım-I". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (2019), 127-168.
- Soyyigit, Osman Zeki. *Yüce Kur'an'ın İnsanlığa Mesajı (Ku'an-ı Kerim Meali)*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2012.
- Şems, Muhammed Celal. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*. Islamabad: Islam International Publications, 2011.
- Şener, Abdulkadir vd.. *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meali*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2009.
- Şeyh, Muhsin-i Fani vd. *Nurü'l-Beyan: Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercümesi*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1340.
- Şimşek, Ümit. *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*. İstanbul: Zafer Yayınları, 2004.
- Tekin, Ahmet. *Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru: Tefsiri Meal*. İstanbul: Kelam Yayınları, 10. Basım, 2016.
- Tevfik, Süleyman. *Kur'an-ı Kerim Tercümesi: Türkçe Mushaf-ı Şerif*. İstanbul: Sühulet Kütüphanesi, 1927.
- Türkmen, Sadık. *İniş Sırasına Göre Kur'an: Aklın ve Bilimin Işığında Türkçe Çeviri*. İstanbul: Sadık Türkmen Yayınları, 2010.
- Ustaosmanoğlu, Mahmud. *Kur'ân-ı Mecîd ve Tefsirli Meâl-i Âlîsi*. İs-

İstanbul: İsmailağa Yayınevi, 2007.

Vaktidolu, Adil Ali Atalay. *Kur'an'ı Kerim: Manzum Meali ve Tefsir Özeti*. İstanbul: Can Yayınları, 2007.

Yazır, Elmalılı Hamdi. *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâl-i Şerîfi*. Haz. Ertuğrul Özalp. İstanbul: İşaret Yay, 2. Basım, 2000.

Yıldırım, Celal. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm: Tefsirli Kur'an-ı Kerim Meali*. İstanbul: Anadolu Yayınları, 1984.

Yıldız, Mustafa. *Son Mesaj: Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*. İstanbul: İşrak Yayınları, 2007.

Yılmaz, Mehmet Nuri. *Kur'an-ı Kerim ve Meali*. Ankara: Moro Yayıncılık, 2. Basım, 2000.

Yüksel, Edip. *Mesaj: Kur'an Çevirisi*. İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2000.

**Analysis of the 110th Verse of Surah Al-Imran in The Context of
Dilemma of Truth and Metaphor and Critical Approach About
the Effect of the Verse's Authentic Meaning
on its Turkish Translations -II-**

Summary

Designed in the form of two articles that complement each other, in the first article we identify the elements leading to different interpretations in the 110th verse of sūra Āl-‘Imrān. In this context, we emphasis how the key concepts such as “كُنْتُمْ”, “خَيْرُ أُمَّةٍ” and “أُخْرِجَتْ” are handled in chronologically handled in the sources of tafsīr , the stages in which they pass through the process of meaning change and the meanings given to these words. In the first article, besides the etymological and morphological analyzes of the concept of ikhrāj, other necessary details related to this concept are examined. Besides, the use of this concept in the Qur’ān with all its derivatives has been examined in order to make clear the meaning of the concept of ikhrāj in the Qur’ān. Broad analyzes have been made on these key concepts by making use of the basic sources, especially the sources of commentary. In addition to all these, in the context of the verse “خَيْرُ أُمَّةٍ” who is meant by the phrase” the best umma (community), we tried to give the details of the word ikhrāj which expresses the emergence of the best umma.

Considering the above mentioned issues about the 110th verse of the sūra Āl-‘Imrān of “كُنْتُمْ خَيْرُ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ”, in this article we emphasis and we evaluate the authentic meaning of this expression and how is the consideration of the linguistic i’jāz (inimitability) of the Qur’ān.

In the course of the research subject, key concepts have been determined primarily in terms of understanding the verse correctly. Firstly, in order to determine how the concept of ikhrāj, which is one of these key concepts, has been transferred to Turkish, the prominent ones amongst the Turkish meanings -around four hundred- have been reviewed. Due to the fact that they are one-to-one

repetitions, seventy-three translations are included in order to facilitate the reader's understanding and to enrich the meaning of the verse. In this selection, the studies carried out by academicians were especially preferred. These meanings have been classified by taking the concept of ikhrāj (expulsion) to the center. Common sentences have been determined from the twelve different meanings given to the concept of ikhrāj. The order of these twelve translations is arranged according to the number of similar and less repetitive articles.

In the next stage, seventy-three works of meaning were been subjected to an elimination according to whether or not the meaning of being kaynūnat (existence) should be in “كُنْتُمْ” predicate. As a result of this evaluation, we note that amongst seventy-three works, being kaynūnat (existence) is used in “كُنْتُمْ” predicate.

The umma, which is mentioned in the verse of the best umma, is a concept for the companions with its authentic meaning. The Turkish equivalent of the umma concept is the community or the generation. When the remaining nine favorable meanings were subjected to elimination according to the existence of the meaning of community and generation, two favors remained. These meanings do not always reflect the authentic meaning of the concept of ikhrāj.

As a result of the screening made according to the determined criteria; although they conveyed many correct meanings, captured important wisdom about the commentary of the verse and constitute good examples in terms of translation, it has been seen that no translation translated into Turkish can fully reflect the lexical and authentic meaning in the relevant part of the verse. This result makes clear that the basic and necessary elements to be determined for the meaning of each verse should be determined correctly. It shows also that the effort which consists of reflecting the details obtained in the tradition of interpretation of the Qur'ān which are accepted as wealth/diversity should be prioritized.

As a result of this research, two expressions were proposed

for the passage “كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ”, one of which is lughavî (linguistic) and the other one is authentic and tafsîrî. Its linguistic meaning is the following: “You have become the best community/generation derived out for human beings”. As for its interpretive meaning, it includes the authentic and metaphorical meanings of words as following: “You have become (produced/transformed on these and similar occasions) the best community/generation expelled (from Mecca to Medina) for humans.

Keywords: Tafsir, Âl-‘Imrân 110th verse, the best umma, expel, meâl, authentic meaning, haqîqa (truth), metaphor.